

penyà ---», a. 1292 (RLR iv, 513), «los cònsols de Salva-terra --- al dit loch ---», a. 1323 (PVidal, RLR xxxii, 429); «En R. Tolosà, En Jacme Pelicer, e N. C. d'Areleu, còsols de Vilafranca», lleigeix en el Cartoral de Vilafranca de Conflent, a. 1324 (f° 1r). Més a l'O. i al S., a l'Urgellet (veg. infra, s. v. *consolia*); i n'hi degué haver també a l'Alt Empordà, almenys a Palau-saverdera, on degué quedar estereotipat com a motiu familiar tradicional.¹ Hi ha, però, encara algunes dades anteriors que revelen un ús més antic en ciutats de més al Sud. Un privilegi atorgat a Cervera per Anfós el Cast en l'any 1185, concedia a «omnibus hominibus Cervariae --- ut habeatis --- confratriam et fraternitatis unanimatatem, liceatque vobis eligere et habere *consules* --- eiusdem confratrie, sub quorum gubernatione --- maneat» (Duran i Sanpere, *EUC* x, 185, n. 2), ço que revela més aviat govern de tot el municipi i per elecció dels ciutadans que no d'una «confraria», i en un doc. de 1130 sembla tractar-se d'una cosa semblant a Barcelona: «ante presenciam Barchinonensium *consulum* et honestissimorum virorum» (Balari, *Orig.*, p. 148).

Altrament més original catalana fou la creació de l'alt funcionari mercantil i governatiu, més que diplomàtic o legatori, dels nostres *Còsols* a Ultramar: d'ençà que Pere el Gran imposà als moros tunisencs que el «Rey d'Aragó hi pogués metre *cònsol*, en poder del qual faessen dret tots los mercaders catalans, e patrons de naus e mariners, qui venguessen en Tunis o en tot lo regne», Muntaner (*Cròn.*, c. 62). Allí, però, això no degué ser un triomf innovador de Pere el Gran, sinó un mot nostre digèrit i assimilat ja a l'àrab local, per tant ja afermat d'algun temps en la terra, com sigui que un doc. que ells adreçaven a la nostra cancelleria l'any 1327, redactat en l'espècie de «língua franca» o romànic barrejadís, de què se servien ells amb els europeus: el «cònsol de catalans» hi és anomenat *cañor de Tunij* (*BABL* v, 184: -l > -r, co > ca- i s > ç) s'ón d'esperar en efecte en tals pronúncies arabitzades).

Per als magistrats o alts funcionaris d'aquesta mena quedaren fixats, en efecte, els termes de *còsols* de catalans i *còsols de la mar*: «ffo la festa de Sent March, he foren en lo dit die eles en *còsols de la mar*, e concell de cent jurats que -s tench aquell die, los honrats En P. Casasafe e 'N P. de Munt-ros, e per jutge de apellacions del dit *Consolat*, lo honrat En Johan de Ribalta», doc. de 1400 (*Ardits* i, 13). Aquests últims, però, eren ja altra cosa i amb altra jurisdicció i responsabilitat, a qui s'encomanava el judici de mercaders i navegants nostres i estranys, i encara més, dins mar o a punt de salpar en els ports, de tot el Mediterrani. Per la resta de la documentació i dels fets reals, ens podem ja acontentar amb remetre a les dades de les diverses versions del *Libre del Consolat de Mar*, i a obres il·lustres com les Memòries de Capmany o *L'Expansió de Catalunya a la Mediterrània Oriental* de L. Nicolau d'Olwer.²

DERIV.: *Consolat*: «ego Ildefonsus --- comes Barchinonensis et Marchio Provincie --- confirmamus

consulatum cum omnibus iusticiis --- in consules Nicie ---», doc. de 1176 (*Liber Feudorum Major* ii, 893, p. 355); el «*consolat*» de Montpeller, Jaume I, *Cròn.* (Ag., p. 329); Julià l'Apòstata «se retenc l'or, ab lo qual él se n'anà a Roma, e per aquel aur enaprés él acabà que ac lo *consolat* de Roma e 'n après él fo feyt emperador», *VidesR*, f° 57r1, n. 2; altrament limitem-nos a remetre al nostre *Libre del Consolat de Mar*, i a les nombroses il·lustracions que hi han aportat les eds. Pardessus, Moliné, etc.

Consolia: «la dita vall de Aguilar és partida en tres parts, e cascuna part fa un *cònsol*, y aquell dóna rahó de sa *consolia* --- La una és a la Guàrdia, la altra és a Noves, l'altre a Bere<n>y», 1528; *Spill del Vescomtat de Castellbò* (i cf. *AlcM*), f° 16r. *Consolatge*.

Més savis. *Consular. Consultar* [c. 1390, *Torcimany*, §§ 981.1, 1183.1; 1399, BMetge, *Somni*], pres del ll. *consültare* 'anar deliberant', 'consultar', freqüentatiu de *consulere*; *consult*, *consultable*, *consultador*; *consultant*; *consultatori*; *consultiu*, *consultor*; *consultori*, -tòria; *consultació*, i en general *consulta* [1575, «malalties --- fer *consulta* de metges: medicos cogere», OPou, *TbPu.*, 239].

¹ A la barriada dita «La Ciutat» hi viu una família dita «El *kònsul*»; en altres cases del mateix barri els noms «*El Rei*» i «*El Governador*» deuen ser ja pròpiament malnoms humorístics suggerits per aquell (1958). — ² Com a indicatiu de l'alt nivell de popularitat assolit en català per *cònsol*, pot valer la frase idiomàtica mallorquina *fan orelles de cònsol* «fan el sord», AMAlcover, *BDLC* vi, 174, i cita de Mrn. Aguiló en *AlcM*.

CONSOLA, 'espècie de taula o bufet', pres del fr. *console* (veg. *DCEC*, s. v. *CONSOLA*). □ 1.ª doc.: Lab. 1888.

Consolació, *consolador*, *consolar*, V. *sołaç* *Consolat*, V. *cònsol* *Consolatiu*, -tori, V. *sołaç* *Consolda*, V. *sòlid* *Consolidació*, *consolidar*, V. *sòlid* *Consolva*, V. *sòlid* *Consonància*, *consonant*, *consonar*, V. *so* *Consortci*, *consòrcia*, *consort*, V. *sort* *Conspicció*, *conspicte*, *conspicu*, V. *espectacle* *Conspiració*, *conspirador*, *conspirar*, V. *espirar* *Constància*, *constant*, *constar*, *constatació*, *constatar*, V. *estar* *Constellació*, *constellar*, V. *estel*/*estela* *Consternació*, *consternar*, V. *estrada* *Constipació*, *constipar*, *constipat*, V. *estibar* *Constitució*, *constitucional*, *constituent*, *constituir*, *constitutiui*, V. *estatut* (ES-TAR) *Constrènyer*, *constrènyidor*, *constrènyiment*, *constret*, *constricció*, *constrictiu*, *constrictor*, *constringent*, V. *estrènyer* *Construcció*, *construete*, *construictiu*, *constructor*, *construir*, V. *destruir* *Consustanciació*, *consustancial*, V. *substància* (ESTAR) *Consuet*, *consuetua*, *consuetud*, *consuetudinari*, V. *costum* *Cònsul*, *consular*, V. *cònsol* *Consulta*, *consultació*, *consultar*, *consultiu*, *consultor*, *consultori*, V. *cònsol* *Consum*, V. *consumir* (SUMIR) *Consumació*, *consumador*, *consumar*, *consumat*, V. *som* *Consumer*, *consumible*, *consumidor*, *consumir*, *consumició*, *con-*